

*Паляниця Т.
студентка II курсу юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
конституційного, адміністративного
та фінансового права THEU Росоляк О.Б.*

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У розвинених країнах світу система вищої освіти, зокрема її фінансування, зазнає постійного удосконалення. Питання фінансування вищої освіти зараз потребує особливої уваги, тому що саме фінансування є одним із основних чинників, що безпосередньо впливають на рівень якості освіти, її ефективність, результативність системи вищої освіти. На теперішній час постає необхідність вирішення певних проблем, що стосуються фінансування в даній сфері, зокрема систематизація, упорядкування і планування витрат і доходів закладів вищої освіти, розробка напрямів їх удосконалення і розвитку в Україні.

Проблеми фінансування вищої освіти в Україні досліджують у своїх роботах такі вчені, як В. Андрущенко, А. Ашкеров, А. Віфлеємський, В. Базилевич, А. Гальчинський, І. Грищенко, Д. Коваленко, В. Кремень, В. Луговий, В. Новіков, І. Савченко, Г. Терещенко, О. Чумак.

Метою даної роботи є аналіз механізму фінансування вищої освіти в Україні, визначення обсягу видатків на вищу освіту в Україні, дослідження інструментів фінансування даної сфери, визначення їх переваг і недоліків.

На даному етапі розвитку України система вищої освіти стає все більш важливою для побудови розвиненої економіки, для покращення рівня життя населення. За даними експертів, інформація та нові знання забезпечують 70-85 % приросту ВВП. Так, у двадцяти провідних країнах (США, ФРН, Японія, Великобританія), де працює 95 % вчених світу, прибуток на одну особу щорічно збільшується на 200 дол [2]. Також доцільно зауважити той факт, що підвищення фінансування освіти на 1 % веде за собою зростання ВВП країни на 0,35 %.

Сьогодні розвинуті в світі використовуються переважно такі чотири моделі фінансування вищої освіти:

1. «Фінансування, орієнтоване на потреби»: в рамках цієї моделі заклади вищої освіти беруть на себе обов'язок готувати фахівців за завчасно погодженими цінами [4; с.95]. В фінансуванні закладів вищої освіти беруть участь суб'єкти господарювання (бізнес), які зацікавлені в підготовці фахівців для роботи в цих структурах (США).
2. «Купівля державою освітніх послуг»: за такої технології фінансування абітурієнти конкурують між собою за отримання державної підтримки, а заклади – за студентів та їхні цінні папери, що надаються студентам за результатами складання іспитів. Перемагають ті заклади, навчальні програми яких найбільше відповідають потребам здобувачів освіти і ринку праці.
3. «Фінансування на основі оцінки результатів роботи»: фінансування закладів вищої освіти коштом державного бюджету здійснюється на основі оцінки результативності діяльності закладу (Данія, Фінляндія, Ізраїль, Нідерланди) [4; с.95].

4. «Фінансування, що здійснюється споживачем»: ця модель фінансування орієнтована на отримання освітнім закладом фінансових ресурсів через забезпечення населення освітніми послугами, тобто заклади вищої освіти отримують фінансування від плати студентів за навчання.

В Україні для фінансування ВНЗ державної форми власності використовується переважно третя та четверта моделі, а для фінансування закладів приватної форми власності – четверта. Фінансування державних закладів вищої освіти здійснюється за рахунок бюджетних коштів, прибутку галузей народного господарства, державних підприємств, а також деяких додаткових джерел фінансування. [5; с.8].

Зараз прослідковується поступове скорочення видатків на вищу освіту з боку держави. Якщо у 2009 році цей показник становив 3,5 % ВВП, то у 2017 році вже — 1,4 % ВВП. Посадовці, відповідальні за фінансування вищої освіти, посилаються на те, що рівень державних витрат на вищу освіту в розвинених країнах становить близько 1% ВВП. 60% державних видатків на вищу освіту припадають на оплату праці, тоді як у країнах-нових членах ЄС ця частка становить 66%. Ще 32% державних видатків на вищу освіту йде на фінансування стипендій. Це надзвичайно високий показник, у країнах ЄС такі видатки становлять 17%. У бюджеті на 2017 рік розмір стипендій було підвищено, загалом на них закладено 5 млрд грн, що на 1,5 млрд грн більше, ніж у 2015 році, незважаючи на те, що кількість студентів, які отримують стипендії, зменшилась після запровадження рейтингової системи. 4 млрд грн. було виділено МОН на академічні стипендії, а 1 млрд грн — на соціальні стипендії, які знаходяться у віданні Міністерства соціальної політики [3].

Та незважаючи на ці дані, які здаються цілком нормальними, проблеми фінансування вищої освіти залишаються невирішеними. Актуальною і важливою проблемою на теперішній час є вибір перспективних напрямів фінансового забезпечення функціонування системи вищої освіти в Україні, які відповідають сучасним соціально-економічним умовам та прогнозам подальшого розвитку. Також до основних проблем у фінансуванні вищої освіти в Україні можна віднести несформованість інноваційних механізмів фінансування, які б могли забезпечити високу якість освіти. Прослідковується неефективне витрачання бюджетних коштів у сфері освіти. Рівень приватних інвестицій у розвиток науки залишається низьким, тому що немає попиту від суб'єктів господарювання на інноваційні розробки та технології, а практична спрямованість наукових досліджень не завжди є достатньою. Також низьким є рівень залучення міжнародних джерел фінансування у формі грантів внаслідок недостатньої інтегрованості українських вчених у світовий науковий простір. Суттєвою проблемою є нерозвиненість інститутів громадського контролю за використанням державного бюджету в цій сфері [1; с.29].

У розв'язанні проблем фінансування вищої освіти важливу роль відіграє фінансове забезпечення досліджень і розробок у закладах вищої освіти шляхом надання додаткових бюджетних коштів на створення новітніх технологій, дослідницьких проектів в рамках виконання державних наукових програм. Адже відомо, що українські науковці в різних сферах (медицина, комп'ютерні технології, інженерія та ін.) займають провідні позиції у світі. Тому цей напрямок міг би стати достатньо перспективним.

На XIII Асамблеї Асоціації студентів України Перший заступник Міністра України Ковтунець В. В. зазначив, що фінансування університету, в тому числі заробітна плата викладачів, повинні залежати від результатів роботи закладу вищої освіти. При цьому ефективність праці викладача має оцінюватись на основі його публікацій, успіхів студентів, яких він готує до конкурсів та олімпіад, та на основі інших показників. Перший заступник міністра заявив, що потрібно впроваджувати реформи, відповідно до яких фінансування буде отримувати той заклад, який краще працює. Очевидно, що при цьому неминучим буде зменшення кількості університетів, неуспішним закладам не надаватимуться ліцензії для видачі дипломів. В такому випадку вони будуть розформовані або приєднані до інших закладів вищої освіти. Такий спосіб покращення системи освіти є дещо радикальним, але ефективним.

Доцільним є обґрунтування методики економічного моделювання планових показників фінансування вищої освіти з урахуванням прогнозів соціально-економічного розвитку держави [4; с.97]. Це сприятиме створенню системи вищої освіти нового покоління відповідно до сучасних потреб, що забезпечить повноту реалізації функції якісної освіти. Ефективне фінансування може перетворити вищу освіту на основний механізм відтворення суспільного інтелекту, науки і культури, що є одним із головних завдань національної стратегії розвитку освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Терещенко Г., Олейнікова Л. Державне фінансування вищої освіти як чинник розвитку економіки знань / Г. Терещенко, Л. Олейнікова // Схід. – 2017. – №4. – с.25-31.
2. Рак Н. Є. Економіка знань: сутність та фактори управління знаннями / Н. Є. Рак // Регіональна економіка. – 2009. – № 3. – С. 224-232.
3. Репко М., Руда Ю. Освіта по-українськи: 129 мільярдів — марнотратство чи інвестиція? [Електронний ресурс] / М. Репко, Ю. Руда// Економічна правда. – Лютий, 2017. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/02/15/620955/>
4. Коваленко І.Д. Перспективні інструменти фінансування розвитку системи вищої освіти / І.Д. Коваленко // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2016. – №1-2. – с. 90-98.
5. Шевченко Л.С. Фінансування вищої освіти: диверсифікація джерел / Л. С. Шевченко // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_44

Табачнюк М.

*студентка V курсу юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.е.н., доцент
кафедри економічної безпеки та
фінансових розслідувань ТНЕУ Олійничук О.І.*

ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ: ПРИЧИНИ, ВИДИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

У системі економічної безпеки держави особлива увага приділяється її митній складовій та, зокрема, боротьбі з порушенням митних правил, які